MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING NR. 3 - NOVEMBER 2019 ÅRGANG 22

Lapprosen

Lederen har ordet

Kjære rhododendronvenner!

Vi har en fin blomstringssesong bak oss, og i år var det mer normale sommertemperaturer enn i 2018. Forhåpentligvis kom flere rhodoplanter seg helskinna gjennom sommeren denne gangen.

Vi som driver med planter, har alltid noen fiender å slåss mot. Når det ikke er været eller vinteren eller vårfrosten eller sommertørke, kan det for eksempel være insekt. Selv har jeg hatt storinnrykk av snutebillelarver i plantebrett fulle av rhododendronfrøplanter som jeg hadde sådd sist høst. De voksne snutebillene gjør ikke annet enn å «klippe» i kanten på blada av voksne planter, nærmest som en annen konduktør. Det blir litt skjemmende, men plantene dør ikke av det. Larvene derimot er små monster! De elsker barken som er nederst på småplantene, altså den myke barken i rothalsen. De er lyse på farge og kan nok ikke risikere å begi seg lenger opp i lyset, da vil de nok raskt bli spist av fugler. Nei, de holder seg i jorda og går fra plante til plante etter hvert som den tilgjengelige barken er spist opp der de begynner etter klekking. En til to larver kan spise røttene på alle plantene i et brett på 30 × 60 cm.

Rhododendrontege er et annet kryp vi helst ikke vil ha besøk av. De holder til på undersida av blada og suger saft ut av bladcellene. Jeg lærte et triks mot dem som jeg nesten ikke turte å tro på: Bland 1 dl rein salmiakk i fem liter vann og tøm det langsomt over røttene så det trenger godt ned i jorda og blir sugd opp av planten. Jeg prøvde det i fjor sommer og valgte en plante jeg ikke var redd for, men jammen virka det! Utrolig, og mye billigere enn sprøytemiddel. Ellers er det i dette nummeret av *Lapprosen* igjen en artikkel om skjoldlus som er et relativt nytt problem vi må lære å håndtere.

En annen gruppe fiender for rhodoelskere og andre plantevenner er sykdommer. Det har vært særlig fokus på soppsykdommer de senere åra. Først kom en variant av meldugg, den såkalte 'Powdery mildew', som det var en del snakk om for et par tiår siden. Den skjemmer blada med lyse flekker og gir planten et sykelig og ustelt utseende. Det er særlig arter uten indument som blir angrepet. Naturen rundt oss er full av melduggsykdommer, trolig er de ulike artene av denne soppen tilpassa ulike vertsplanter. Vi ser det oftest på ettersommeren med at blad på for eksempel lønnetrær og noen stauder får et hvitt belegg på blada – som om det har blitt strødd mel på dem, som navnet også tilsier. Minst en av disse soppene har lagt sin elsk på rhododendron. Den er vanskelig å bli kvitt, sprøytemidler er dyre og krever sprøytesertifikat. Rhododendronmeldugg dreper sjelden plantene, men eieren må vurdere om de lenger har den verdien han eller hun ønsker at de skal ha. Kanskje er det greiest å fjerne de mest angrepne plantene?

En soppsykdom det har vært mye snakk, om er *Phytophthora ramorum*. Det ble først søkelys på den da den spredte seg på De britiske øyer. I starten var det panikk og store samlinger ble rasert, hundreårige planter gikk opp i røyk, og flere forhandlere fikk forbud mot å selge plantene sine. Da jeg var på et symposium i Edinburgh botaniske hage i 2008, var det ennå ganske mye hysteri rundt faren for smitte av *Phytophthora ramorum.* Det ble lagt ut matter dynka i soppmiddel ved alle inngangene til den botaniske hagen slik at gjestene ikke skulle dra med seg smitten inn med skoene. Glendoick Gardens fikk eksportforbud et helt år, noe som flere medlemmer sikkert husker. Etter hvert har det roa seg noe ned, og som tilfellet var med den newzealandske flatormen (noen som husker den?), pærebrann og 'Powdery mildew', har vi kanskje lært oss å leve med dem, eller trusselen var kanskje mindre enn først antatt? Faren er nok ikke over, og *Phytophthora ramorum* må vi nok forholde oss til framover og gjøre det vi kan for å bekjempe den – til neste alvorlige sykdom tar oppmerksomheten fra den.

Styrets sammensetning

Leder:
Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Nestleder:
Harald Olav Aksnes
Vikøyvegen 340
5600 NORHEIMSUND
tlf 56 55 04 81 / 913 06 795
harald.olav.aksnes@gmail.com

Sekretær:
Harald Kårtveit
Vestsidevegen 796
5363 ÅGOTNES
tlf 56 33 47 88 / 977 76 050
haraldkartveit@hotmail.com

Kasserer:
Terhi Pousi
Mildevegen 116
5259 HJELLESTAD
tlf 55 22 95 08 / 416 49 302
terhi.pousi@uib.no

Styremedlem:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Vest:
Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Sør:
Knut Gjermundsen
Høyveien 58
4383 ARENDAL
tlf 908 89 685
knut.gjermundsen@gmail.com

Leder Rhodo Øst:
Haavard Østhagen
Stordamveien 21 B
0671 OSLO
tlf 917 46 923
haavard.godlia@gmail.com

Medlemsregister:
Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
tlf 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Internettredaktør:
Vidar Winsnes
viwins@online.no

INNHOLD

Per Anker Pedersen: Studietur til norske rhodendronentusiaster del 2 4

Inger-Lise Fonneland: Skjoldlus på *Rhododendron* i Norge – hvordan gikk det i 2019? 10

Mer om den royale asalea 13

Ole Jonny Larsen: Mystiske miniatyrblad 14

Per M. Jørgensen: Svar på spørsmål 16

Per M. Jørgensen: Hva er *Rhododendron kyawii*? 17

Lin Scholten Didriksen: På siden – Gleden over å hjelpe i godt lag! 18

Tor Jan Ropeid: Årsmøtehelg i Den norske Rhododendronforening 24.–26. mai 2019 20

Øyvind Snekkevik: Rhododendronskader 22

Spørsmål og svar 23

Tor Jan Ropeid: Medlemstur til Danmark 26.–30. mai 2019 24

Informasjon fra DnR

Protokoll fra årsmøte 2019 30

Årsmøtehelg 2020 31

Nye medlemmer 31

FORSIDEFOTO: *Rhododendron platypodum* er en flott plante som ennå ikke er så ofte å se i norske hager. Den har vakre blader. Artsepitetet, som betyr 'flatfotet', viser til de helt spesielle brede og flate bladstilkene. Foto: Ole Jonny Larsen

BAKSIDEFOTO: *Rhododendron maorense* har flott bladverk og særegne knopper. Foto: Per Anker Pedersen

Lapprosen

utgis av Den norske Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av Lapprosen kommer i februar 2020. Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 13. januar 2020.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Studietur

til norske rhododendronentusiaster del 2

Tekst og foto: Per Anker Pedersen, Institutt for landskapsarkitektur, NMBU

I begynnelsen av mai 2018 dro jeg på befaring i norske rhododendronhager. Målet var å lære mer om denne planteslekten som mange har et forhold til, men som de færreste har særlig gode kunnskaper om. Det ble en vellykket tur med stort faglig utbytte og møter med hyggelige mennesker. Inspirasjonen til å dra på denne turen fikk jeg i boka Min rhododendronhage. *Jeg hadde en lang liste med aktuelle steder å besøke, men den måtte av praktiske og uforutsette årsaker kuttes noe ned. Det er derfor flere flotte hager i min reiserute som jeg dessverre ikke rakk å besøke.*

Første delen av Per Anker Pedersens artikkel om hans befaring i norske rhododendronhager sto i Lapprosen 2–2019.

Vakker plante uten etikett

Tjorehagen, Radøy

Etter å ha besøkt Kirsten Marie og Guttorm Storheim på Radøy rakk jeg før det ble mørkt en rask tur i Tjorehagen som ligger i nabolaget. Kirsten var snill og ga en omvisning der også. Jeg

R. calophytum med særlig store blader

burde selvfølgelig hatt mer tid i anlegget, men nå vet jeg at Tjorehagen er et sted jeg bør dra tilbake til. En av våre tidligere studenter, Guri-Kristina Batta Bjørnstad, skrev for øvrig hovedoppgave om denne hagen med bl.a. kartlegging av plantene.
Hagen ble anlagt av Olav Tjore, som utviklet den over nesten 40 år. Den eies og drives i dag av stiftelsen Tjorehagen. Sentralt i anlegget er en dam og ei flott bru, bygd av naturstein på gamlemåten. Den er en severdighet i seg selv. Besøket ble kort, men langt nok til å få et visst inntrykk av det enorme arbeidet som er lagt ned i hagen. Jeg var heldig og fikk se *R. thomsonii* i praktfull blomstring. På en storvokst plante, som jeg tror var en *R. rex* ssp. *fictolacteum*, var det fåtallige, men flotte blomster. En *R. calophytum* som vi passerte, hadde særdeles store blader, minst 35 cm lange. Oppe i en bakke kjente jeg igjen en av mine favoritter blant kultivarene, 'Jacksonii', i full blomst.
Flott sted med mange interessante planter!

Jan Valle, Seim

Da jeg gikk inn i hagen til Jan Valle, fikk jeg litt av den samme følelsen som da jeg for første gang gikk inn i et veksthus med tropiske vekster i en botanisk hage. Du kommer inn i en egen verden hvor plantene lever i selskap med hverandre, ikke bare side om side. Dessverre var det regnvær denne ene dagen på turen, så notatene ble litt ufullstendige. Hagen er etablert på gammel kulturmark og er omkranset av beskyttende grantrær. Den har mange velutviklede, store eksemplarer av rhododendron, men også mange andre slekter og arter. Plantingene er så høye og tette at du ikke kan se gjennom hagen, men små åpne plener forbundet med stier i ulike retninger bryter opp plantingene og gir spennende adgang til plantematerialet og nye deler av hagen.
I hagen står også en bauta av en sørbøk, *Nothofagus antarctica,* med størrelse som vitner om svært gode vokseforhold. Bartrær av ulike arter og kultivarer, asiatiske lønnearter og for ikke å glemme et redwoodtre, *Sequoia sempervirens*, finnes der. Sistnevnte er lite vinterherdig og meget sjelden i Norge.
Da jeg var der, blomstret bl.a. *R. concinnum*, *R. ochraceum, R. rex* ssp. *fictolacteum*, *R. barbatum* ,'P. J. Mezitt' og 'Taurus'. *R. faucium* hadde også noen fine, lyst røde blomster, de eneste jeg så på den arten på turen. På *R. principis* hang det noen få blomster som var i ferd med å slippe taket. Ellers hadde blomstringen et hvileår for flere arter også her. Da ble jo betydningen av bladverket, frodigheten og strukturen på plantingene desto viktigere. De aspektene har Jan lykkes godt med. Det kan være

Jan blir liten ved siden av 'Taurus'. Det var kanskje det rhododendronslaget jeg så oftest på turen.

Stemningsbilde med vakker blomstring på *R. ochraceum* i naboskap med bl.a. *R. calophytum* og *R. cinnabarinum*

vanskelig å beskrive hva som gjør en hage vakker, og ofte er det lite som skal til for å forstyrre helhetsinntrykket. At plantene trives er, i alle fall for meg, helt avgjørende. Det var riktignok regn den dagen, men for meg fremsto plantene i denne hagen som usedvanlig frodige og friske.
Foruten artene som er nevnt over merket jeg meg blant annet flotte planter av *R. fulgens, R. praevernum, R. vernicosum og R. asterochnoum, R. calophytum, R. cinnabarinum* og ikke minst, en fin *R. lacteum.*
Flere flotte planter planter manglet navn, rett og slett fordi opphavet var ukjent. *Rhododendron* «*anoraksia*» tror jeg Jan kalte dem, planter av frø som hadde havnet i lomma ved en eller annen anledning. Andre hadde kjent mor og ukjent far og ikke kultivarnavn. Noen var riktig flotte, bl.a. en hybrid av *R. insigne* som ifølge Jan ville få røde blomster. Den hadde blomstringsfritt år. *R. pachysanthum* x *R. lacteum* var svært tidlig ute med skuddvekst som allerede hadde strekt seg godt. Hybriden *R. calophytum* x *R. oreodoxa* var. *fargesii* hadde store, flotte rosa blomster med rød ganeflekk.
I lavere partier, godt beskyttet av granskog, sto de storbladete plantene, bl.a. *R. praestans, R. uvariifolium, R. hodgsonii, R. montroseanum* og en litt usikker *R. arizelum.*

Ingvald Austrheim, Kyrkjebø

Etter å ha besøkt Jan Valle dro jeg, sammen med regnværet, til Ingvald Austrheims hage på Kyrkjebø i Sogn. Denne hagen ligger veldig fint til i en sørvendt skråning. Ingvald påpekte spesielt de store søyleeinerne som var rester av større bestand som det tidligere var tatt ut staur fra. I likhet med hagen til Jan Valle er det her store velutviklede planter i god trivsel og spennende

R. arizelum (?) med solide blader

kombinasjoner av arter, vokseformer og farger. Forskjellen er at siden hagen ligger i en skråning, er det mulig å skue ut over store deler av den fra flere kanter. *Rhododendron* er den dominerende slekten, men det finnes også en rekke andre arter av nåletrær og busker, bl.a. noen flotte *Pieris* og et apeskrekktre (*Araucaria araucana*).

Nærmere titt på *R. arboreum* var. *cinnamomeum*

Diverse storbladete arter

R. erosum med nye skudd

Blomstringen var begrenset også i denne hagen, men *R. concinnum* var. *pseudoyanthinum* var i den vakreste fasen, og en ganske stor *R. arboreum* ssp. *cinnamomeum* blomstret rikt. Foruten disse merket jeg meg spesielt et strålende eksemplar av *R. niveum* som blomstret rikt og *R. faucium*, som viste knoppskjellene på det vakreste. *R. fulgens* hadde også begynt skuddstrekningen og hadde dekorative knoppskjell. *R. thomsonii* og *R. rex* blomstret, nokså beskjedent riktignok. *R. lepidostylum* trivdes godt oppe i skråningen, 'Taurus', og kanskje 'Grace Seabrook', lyste opp flere steder. *Williamsianum*- hybrider var det flere av, og noen av dem hadde begynt å blomstre. Jeg så et fint eksemplar av *R. decorum* i knopp, og *R. ochraceum* sto i full blomst. *R. strigillosum* så meget bra ut, men blomstret dessverre ikke. Et fint eksemplar av *R. galactinum* hadde utviklet seg godt. Jeg så flere flotte storbladete planter som jeg ikke fant etikett på. En ganske stor 'Crest' var i begynnende blomstring. Jeg la også merke til en rødblomstret, kompakt busk med vakkert bladverk som jeg dessverre ikke fant etikett på. En frodig og uskadd *R. erosum* var i ferd med å avslutte blomstringen med noen få slengere. *R. cinnabarinum* blomstret fint (kanskje 'Biskra'?).

Ole Jonny Larsen og Kari Wiik, Spjelkavik

Så slo godværet til igjen, og vandringen i hagen til Ole Jonny Larsen ble en fornøyelse. Her ble det mye på en gang: Vakkert gammelt trehus med et imponerende spaliert frukttre på veggen, veksthus med oppal av planter, fjellhage og bekk langs hagen, og et laurbærtre. Mye for enhver smak for å si det sånn. Det var begrensninger i tidsskjemaet, så det gikk unna. Men Ole Jonny hadde kontroll på nesten alt. Bare en liten rhododendron med sterkt røde knopper ble forbigått med et spørsmåltegn. Vi snakket litt om vinteren, som hadde vært ganske tøff. Merkelig nok hadde særlig arter i *Ledum*- gruppen blitt sterkt skadd. Slik var det også på Milde og på Viggja.

Hagen er utrolig innholdsrik, typisk opparbeidet, men med tilgrensende arealer med mer naturlig preg og undervegetasjon. Det var velstelt, vilt, vakkert, eksotisk og koselig på samme tid. Jeg dro på denne turen hovedsakelig for å lære om rhododendronarter. Her var det mange av dem, og de var velutviklet. Jeg så flere arter jeg ikke hadde sett (eller oversett) tidligere, og jeg fikk se noen flere arter i blomst. Jeg kan selvfølgelig ikke ramse opp alle, men nevner noen. Den *R. platypodum* jeg så er, hvis jeg har forstått det riktig, en av de største i Europa, og den blomstret på sitt fineste. Blomstene var ikke tallrike, men bladene kom desto bedre til sin rett, feilfrie som de var. En stor, fin *R. balangense* blomstret også, men sparsomt. *R. roxieanum* var. *oreonastes* sto i blomst, en *R. pachysanthum* med indument overalt blomstret, dog sparsomt. *R. asterochnoum* imponerte med mørkegrønne, store blader, *R. bhutanense* med sitt flotte indument og *R. sikangense* med sine elegante, litt hengende blader. *R. campanulatum* og *R. balfourianum* sto i full blomst, og en *R. oligocarpum* hadde nylig åpnet nydelige mørkt rosa blomster. Det var virkelig en hjerteknuser. *R. albrechtii* hadde akkurat sprunget ut og kunne ikke vært finere. Nok en gang fikk jeg dessuten se en vakker *R. faucium* med skudd under utvikling og sterkt røde knoppskjell. *R. adenopodum* hadde dessverre ikke sprunget ut. *R. maoerense* med sine spektakulære kongleaktige knopper bør nevnes, og den sjeldne *R. wightii*. Her fikk jeg se *R. phaeochrysum* i blomst, *R. kesangiae* likeså. *R. watsonii* hadde også holdt tilbake et par blomster. Ellers blomstret også *R. lanatum* fint, i likhet med *R. concinnum, R. rex* og *R. thom*sonii. Et eksemplar av *R. auriculatum* hadde vokst godt og blitt et lite tre. *R. argyrophyllum* ssp. *nankingense* imponerte med sitt glinsende bladverk.

Elegant bladverk på *R. sikangense*

R. pachysanthum med særlig mye indument

Ole Jonny viste meg også et stort eksemplar av *Magnolia* 'Wada's Memory' som også han var meget fornøyd med. Ellers har han en stor *Kalopanax pictus*, et sjeldent plantet tre som er relativt vinterherdig. Han har også et ganske høyt tre av en ekstremt smal form av nutkasypress, *Chamaecyparis nootkatensis* 'Dick's Weeper'.

Svinviks arboret, Kvanne

Svinviks arboret ligger litt sør for Kvanne i Surnadal kommune og ble bygget opp av Halvor og Anne Svinvik fra 1940- tallet med utgangspunkt i hagen på småbruket deres. Arboretet drives nå av Nord-Møre museum. Jeg ankom på kvelden i godt vær, fikk nok en gang litt for dårlig tid, men rakk likevel over mye. Etter å ha hilst på førstekonservator Katarina Wedelsbäck-Bladh ble det oppdagelsestur i det fascinerende anlegget. I tillegg til alle de gode inntrykkene kjente jeg likevel, på samme måte som i Tjorehagen, også litt på vemodet ved å gå inn i andres livsverk og kjenne på strevet som ligger bak. De fleste plantene har helt andre dimensjoner nå enn de hadde da ekteparet Svinvik jobbet med hagen.

Svinviks arboret domineres av rhododendron og nåletrær. Det er fine plantinger nær husene, men de største plantingene er etablert på en naturpreget «kolle» som er svært bratt ut mot fjorden. Det er anlagt mange små gangstier og trapper som gjør det mulig å ta seg frem. Her står ganske store kjempethuja (*Thuja plicata)* med underskog av rhododendron mer eller mindre hengende utover skrenten. *R. concinnum* blomstret vakkert i sluttede bestand da jeg var der, hvorav en plante skilte seg ut med særlig flott farge. Denne arten vokste også på fjellveggen ut mot fjorden og dannet fargerike, pittoreske strukturer, ikke helt ulikt motiver fra naturlige voksesteder i hjemlandet. Jeg så også et eksemplar av *R. vernicosum*. En *R. thomsonii*-lignende plante hadde spektakulære røde blomster. Store *R. oreodoxa* (trær) var i ferd med å blomstre av. Store *R. souliei* viste fram noen få blomster. I nærheten sto blant annet en stor og fin *R. insigne*, men også her uten blomster.

En utfordring i slike eldre anlegg er at veksten i plantene fører til at lystilgangen og vegetasjonsstrukturen endres. Plantene stammer seg opp og blomstringen skjer høyere oppe. Det gir imidlertid andre verdier og opplevelser, og det viser hvordan eldre rhododendron faktisk ser ut når de vokser i skog.

I selve hagen sto *R. kaempferi* var. *latisepalum* og *R. albrechtii* i full blomst. 'Riplet' blomstret også fint. Et eksemplar av *R. yakushimanum* var uten blomster, men var uskadd og svært fin og kompakt. Artshybriden *R. yakushimanum* x *R. strigillosum* blomstret sparsomt med flotte lysrøde blomster og hadde vakkert, uskadd bladverk. *R. tsariense* hadde noen få blomster og hadde mange gamle, døde blomsterknopper, trolig etter vinte-

Rekke av kjempethuja *(Thuja plicata)* nede i skrenten

Flere rhododendron i Svinviks arboret har oppnådd grove dimensjoner.

Denne planten med påfallende røde knopper klamret seg fast i fjellveggen og var merket *R. hunnewellianum.*

R. rex var blant de som hadde uskadd bladverk etter en tøff vinter.

ren 2016/17. Jeg merket meg spesielt noen flotte, ca. 2 m høye *R. traillianum* med noen få blomster som allerede var i ferd med å falle av, en art jeg ikke hadde sett tidligere på turen. Den krypende *R. nitudulum* var. *omeiense* så også ut til å trives godt. Jeg så den omtalte egenspredningen av rhododendron som enkelte steder har gitt påfallende tette bestand av frøplanter, til og med i stiene. Forekomsten er imidlertid ujevn, og det er tydeligvis bare spesielle planter som forynger seg effektivt. Det er liten grunn til å tro at det først og fremst er forholdene på stedet som er avgjørende for spredningen.

Vinteren 2017/2018 hadde vært ganske tøff, med noe kaldere vær enn normalt med mye barfrost. Flere planter var derfor ganske sterkt skadd. I likhet med erfaringene fra Ås i 2013 var forskjellene mellom kultivarene stor. Jeg tør ikke å gå for mye i detaljer fordi jeg har begrensede kunnskaper om kultivarene, men jeg kan nevne noen inntrykk:

Mange av de skadde plantene sto ved inngangspartiet, øst i anlegget. Plantene sto under ganske like forhold og burde kunne sammenlignes. I likhet med tidligere observasjoner jeg har gjort av denne type frosttørkeskader, var de også denne gang litt overraskende. Eksempelvis var *yakushimanum*-kultivarer som 'Polaris' og 'Edelweiss' sterkt skadd, 'Grumpy' var også

R. traillianum trivdes godt og hadde flott bladverk.

betydelig skadd, mens 'Kalinka' var lite skadd. Artshybriden *R. yakushimanum* x *R. bureavii*, som for øvrig blomstret fint, var uskadd i likhet med kultivarene 'Goldbukett', 'Cunningham's White' og 'Scintillation'. *R. wardii*, *R. elegantulum* og *R. rex* var også uskadde, sistnevnte riktignok med døde blomsterknopper fra forrige vinter. *R. wiltonii* og *R. ungernii* var lite skadd. I sentrale deler av anlegget var det lite skader, også *R. fulgens* var uskadd (for øvrig den eneste på turen jeg så med blomster). I den mer naturlike delen av anlegget var det heller ikke så mye skader å se. Jeg merket blant annet et praktfullt eksemplar av 'Rothenburg', ca. 4 m høy, som var uskadd, samt flotte eksemplarer av diverse andre kultivarer, bl.a. flere andre *williamsianum*-hybrider.

Lars Solbu Bevanger og Elsie Sveeggen, Viggja

Jeg hadde egentlig tenkt å avslutte rhododendronturen i Svinvik, men etter å ha sjekket avstanden til Viggja, som ikke var avskrekkende, og ha fått bekreftelse på at jeg var velkommen til Lars Solbu Bevanger og Elsie Sveeggen, ble det tur til Trøndelag dagen etter. Besøket hos Lars og Elsie ga nok en heftig dose med informasjon og inntrykk og var et typisk eksempel på «Trivelige Trøndelag» på alle måter. Hyggelige mennesker, flott klassisk trehus med en koselig og svært innholdsrik hage, og en blikkstille Korsfjord utenfor. Lars er interessert i mange planteslag, ikke minst alpine stauder. Rhododendron fikk imidlertid det meste av oppmerksomheten under mitt besøk.

Tatt i betraktningen den nokså utsatte beliggenheten ved fjorden med risiko for nordavind fra ulike vinkler er det overraskende god utvikling på mange slag rhododendron i hagen. Beskyttelse av bygninger og skjermende vegetasjon kan forklare noe, men hovedkonklusjonen må være at slekten har flere robuste arter med gode dyrkingsmuligheter utenfor de typiske «rhododendronområdene». Denne våren i 2018 var det imidlertid en del skader som følge av dårlig snødekke kombinert med lange og til dels vindfulle, tørre kuldeperioder med lavere temperaturer enn normalt. Ifølge Lars var også skadene større enn vanlig. Sypresser var eksempelvis sterkt skadd. Skadeomfanget var imidlertid noe mindre enn i ekstremåret 2013. Den lite plantede *Cryptomeria japonica,* som hadde blitt anslagsvis 5–6 m høy, var overraskende lite skadd og er kanskje et mer robust tre enn tidligere antatt.

På rhododendron var både blomsterknopper og blader skadd, men i ulik grad. *R. oreodoxa*, som var blitt et lite tre, hadde store bladskader, men knoppene hadde overlevd. *R. yakushimanum* 'Edelweiss' var tydelig skadd på bladene, mens andre eksemplarer av arten var uskadd. *R. beesianum*, *R. elegantulum* og en ganske stor *R. brachycarpum* var sterkt skadd. *R. cyanocarpum* og *R. lacteum* var en del skadd. På *R. wightii* var bladverket nokså uskadd, men blomsterknoppene var døde. En ganske stor, fin busk av *R. balangense* var derimot ubetydelig skadd, *R. traillianum* og *R. bhutanense* likeså. Ellers var det bare mindre skader på en rekke rhododendronslag som *R. aganniphum* var. *flavorufum*, *R. adenogynum*, *R. globigerum, R. taliense, R. faberi*, *R. rubiginosum* 'Madam Felle', *R. bureavii* 'Ardrishaig', *R. yakushimanum* x *R. strigillosum*, *R. clementinae og R. flinckii.* Mange slag var uskadd: 'Praecox', *R. mucronulatum* var. *taquetii, R. ledebourii,* 'P. J. Mezitt', *R. campanulatum*, *R. campanulatum* var. *aeroginosum, R. watsonii* (nokså lav), *R. wasonii* (både den gule og rosa), *R. pronum, R. bureavioides, R. roxieanum* var. *cucullatum, R. argyrophyllum, R. souliei og R. faberi* var. *prattii*. En liten plante av *R. lanatoides* var også uskadd. *R. fulgens*, riktignok ikke så veldig stor, var overraskende lite skadd på bladene (hadde ikke blomsterknopper). På hybriden *R. calophytum* x *R. fortunei,* som Lars er veldig fornøyd med, hadde nettopp noen store, flotte blomster sprunget ut. De hadde overlevd vinteren selv om bladene hadde fått en del skader.

R. oreodoxa hadde sterkt skadde blad, men knoppene overlevde. Dette var en av de høyeste buskene i hagen.

Hva lærte jeg?

Jeg fikk en veldig nyttig gjennomgang av et stort antall arter, deres egenart og prydverdi. Detaljert identifikasjon av nærstående arter ble jeg ikke god på, det er et langt lerret å bleke. De åpenbart store ulikhetene i jordforhold tilsier at rhododendron i likhet med de fleste andre planter vi dyrker i hager og parker, har nokså stor toleranse for jordvariasjoner. Noen arter og kultivarer så jeg flere steder, og noen var alltid fine mens andre var mer variable. Observasjonene er et nyttig supplement til annen informasjon om herdighet. Informasjonen fra turen er derfor en viktig referanse ved valg av planter og ved vurderinger av egne erfaringer.

Hjertelig takk til alle som delte sin kunnskap og viste fram de flotte samlingene!

R. bhutanense med fin blomst og mørkt indument

R. faberi med minimale skader

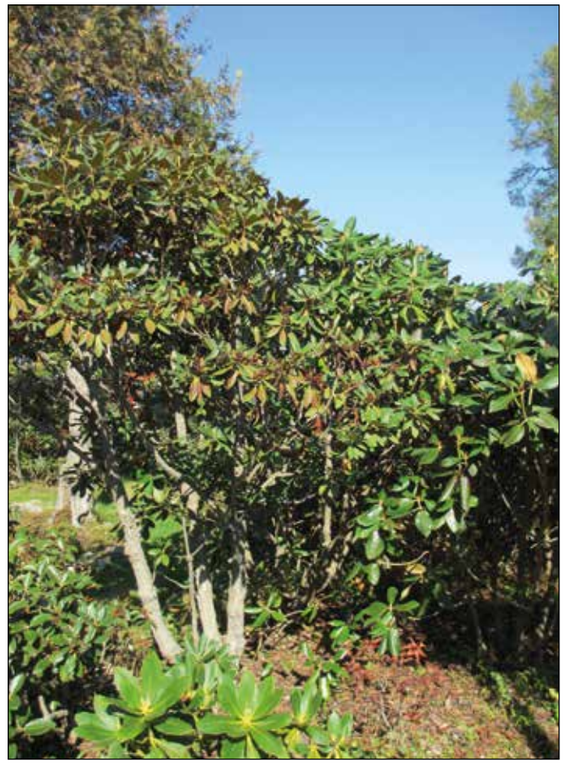

R. aganniphum var. *flavorufum* (til venstre) var noe skadd, *R. prattii* (midten) og *R. faberi* (høyre) hadde små skader.

Skjoldlus på *Rhododendron*
i Norge – hvordan gikk det i 2019?

Tekst og foto: Inger-Lise Fonneland

Status 1 år etter oppdagelsen

I *Lapprosen* nr. 3, 2018 beskrev undertegnede, sammen med Ole Jonny Larsen, et skadedyr på *Rhododendron* som aldri tidligere hadde vært påvist på friland i Norge, *Pulvinaria floccifera*, en type skjoldlus.
Det henvises til denne artikkelen (01), og her følger en fortsettelse av historien – først med en liten oppsummering:

Pulvinaria floccifera finnes på mange planteslekter over store deler av verden og ble i 2018 oppdaget på utendørs *Rhododendron* i min hage og etter hvert også i noen andre hager på Sørlandet og på Vestlandet (01). Angrepet var massivt hos flere, og vi må regne med at vi kan ha hatt disse lusene i flere år. Man regner med at import av utenlandske planter er noe av årsaken til spredning av problemet, til tross for plantekontroll og sertifikater.

Fig. 1 *Pulvinaria floccifera* på *Rh.* 'Princess Anne' 15.02.2019

Som det fremgikk av artikkelen i *Lapprosen* nr. 3, 2018, gjør skjoldlus i *moderat* antall lite skade på plantene. Men de utskiller et seigt sekret (honningdugg) hvor det etableres svertesopp, et svart belegg som kan dekke bladene i større eller mindre grad. Dette kan påvirke fotosyntesen og på sikt svekke plantene. Svart soppbelegg på bladene vil dessuten oppleves som uestetisk.
Det er også en viss fare for at lusene kan spre seg til annen vegetasjon av lyngfamilien, Ericaceae, i naturen. Det er påvist på tyttebær – *Vaccinium vitis-idaea* i enkelte land (01).

Resultat av forsøk på bekjempelse i 2018
Alle som oppdager skjoldlus på sine planter, ønsker å bli kvitt problemet. Prinsipielt tre typer bekjempelse har vært forsøkt i 2018:
- Kjemisk bekjempelse med gift, utført av sertifisert fagmann.
- Fysisk fjerning av angrepne planter, plantedeler eller lus/ eggsekker/nymfer.
- Miljøvennlige alternativer.
- En kombinasjon av noen eller alle alternativene.

Det er kjent at *Pulvinaria floccifera* er vanskelig å bekjempe med kjemiske midler (01). Dette ble likevel forsøkt av de fleste. Noen sprøytet med Calypso® alene, noen med Calypso® og Fastac®, noen også med Confidor W70®. I tillegg ble mange planter beklippet eller fjernet.
Hos meg ble det sprøytet i alt fem ganger i tillegg til fysisk fjernelse av sterkt angrepne planter og grener. Under hele prosessen ble det frem til midten av august 2018 funnet noen få levende nymfer, som ble fjernet.

Det var med stor spenning jeg startet mine skjoldlus-observasjoner i 2019. Håpet var selvsagt at alle mine tiltak fra 2018, spesielt sprøytingen, skulle ha hatt effekt, det vil si at ingen skjoldlus ville bli funnet.
Slik gikk det ikke.
Allerede 15.02. fant jeg de første skjoldlusene, på en *Rh.* 'Princess Anne' (Fig. 1). Denne var også angrepet i fjor og ble da beklippet og sprøytet. Eggsekker og nymfer finnes ikke så tidlig på året som i februar, og jeg håpet at de observerte lusene var døde av kulde, men eggsekker og nymfer kom senere på sommeren. Det viste seg at jeg hadde minst like mange angrepne planter i år som i fjor. Noen som *ikke* hadde synlig angrep i fjor, hadde eggsekker og nymfer i år. Det vil si at nymfer i fjor har utviklet seg til voksne hunner og lagt egg i år. Det skal presiseres at det er lett å overse skjoldlus, både voksne hunner og nymfer, særlig nymfene som er svært små, max 1 × 0,3 mm (1). Eggsekker er imidlertid lette å se. Svertesopp er en god indikator, hvis man *tenker på* at det man ser kan være forårsaket av skjoldlus, og ikke bare tror det er tilfeldig forurensning.
Hvis systemisk bekjempelse hadde virket her, skulle det ideelt sett ikke vært angrep i år, i hvert fall i mye mindre grad. Alle planter hos meg ble sprøytet i 2018, enten de hadde lus eller ei. Planter som ble beklippet og sprøytet i fjor pga. påviste skjoldlus, hadde mindre angrep i år enn planter med nyoppdaget angrep i år som bare ble sprøytet i fjor, uten å bli beklippet.

Det var konsekvent de nederste grenene som hadde flest eggsekker, både i fjor og i år. En av informantene har også påpekt at det er langt flere eggsekker på de lepidote *Rhododendron* enn på de storbladede, og at kort avstand mellom plantene gir større angrep. Dette stemmer med egne observasjoner.

Jeg har hatt kontakt med seks informanter med private rhododendronhager og skjoldlusangrep i fjor, tre på Sørlandet og tre på Vestlandet. Dessuten en offentlig institusjon som oppdaget skjoldlus i år, også på nylig innkjøpte planter med sertifikat (pers. medd.). Den ene av de seks, med beskjedne funn av svertesopp i fjor, gjorde ingen tiltak før i år. Der er det for tidlig å si noe om resultatet av behandlingen.

En rhodoeier med beskjedent angrep i fjor lot infiserte planter som han ville beholde, stå i potter på et isolert sted i hagen og håndplukket dem hele sommeren ved behov, uten giftsprøyting. Resten ble destruert. Ingen infiserte planter sto i jord. Resultat: Ikke noe synlig angrep pr. september 2019. Fysisk fjerning ser altså ut til å ha hatt effekt her.

De fire andre sprøytet med forskjellige systemiske giftmidler, både Fastac® og Calypso®. I tillegg destruerte de planter eller deler av planter med angrep. Noen brukte også 'vasking' med rødsprit og grønnsåpe. De fleste har altså brukt en kombinasjon av behandlingsmåter.

Angrepets omfang i 2019:
Ingen av de fire er uten angrep i år, altså samme erfaring som hos meg. Samtlige rapporterer om mildere angrep i år på planter med synlig angrep i fjor, men hva som har virket, sprøyting eller fysisk fjerning av angrepne plantedeler, kan man ikke vite. En del planter med nyoppdaget angrep i år, har som hos meg, til dels sterkt angrep hos noen informanter. De har ikke vært klippet, men har vært utsatt for sprøyting, som altså ser ut til å ha hatt beskjeden / ingen? virkning.

Timing:
Noen forfattere hevder at det viktigste i bekjempelse av skjoldlus, er timingen (02; 03). Det vil si, sprøyting må skje samtidig som nymfene kommer ut av eggsekkene. Da er de sårbare. Ved god timing og god sprøytedekning, kan miljøvennlige alternativer som insektsåper være like effektive som konvensjonell insektgift (03). Forslag til systemiske giftmidler og timing finnes her (02): http://oregonstate.edu/dept/nurspest/cottony%20camellia%20scale.htm Disse regimene omfattes ikke av artikkelen.

Timing er antakelig vanskelig: Hos meg ble det sprøytet 5 ganger i løpet av sesongen
- 18.05, før observasjon av eggsekker
- 08.06 ved første observasjon av eggsekker
- 04.07 nymfene var på dette tidspunkt i aktivitet
- 11.07 rikelig med levende nymfer
- 10.08 enkelte levende nymfer observert.

Timingen har likevel tydeligvis ikke vært god nok.

Fysisk fjerning av lus, eggsekker og nymfer
Fysisk fjerning vil selvsagt virke – hvis alt blir fjernet, dvs. alle lus, eggsekker og nymfer. Dette er ikke lett å kontrollere. Nymfene går over hele planten og kan finnes både på blader *med* eggsekker og blader *uten* (personlig observasjon), og også på vegetasjonen under. Hos meg fant jeg dem i år på 100 % av små kristtorn frøplanter under angrepne *Rhododendron* (30 av 30). Vi må derfor regne med at nymfene kryper ned på bakken og til nye planter derfra. De forflytter seg ganske raskt, ialle fall tidlig i sesongen (personlig observasjon, se *Lapprosen* nr. 3, 2018). Nymfer kan lett bli sittende uoppdaget igjen på eller under plantene. Alle vil forstå at å ha kontroll på alle nymfer i en stor rhododendronhage ikke vil være mulig. Planter som står i potter med avstand mellom vil antakelig komme best ut her.

Neem-olje 2019
I 2019 er en del av oss blitt kjent med Neem-olje (06; Fig. 2). Dette er et naturprodukt, en vegetabilsk olje, presset fra fruktene og frøene til neemtreet, *Azadirachta indica*, et indisk, eviggrønt tre. Neem-olje ble den 19.07.2019 sprøytet på flere angrepne planter hos meg. Det ble samtidig sprøytet i to lukkede beholdere med eggsekker og nymfer på innsamlede plantedeler. Efter åtte dager var det fremdeles levende nymfer både på plantene og i boksene. Ny sprøyting ble foretatt 01.08.2019. Den 10.08. så de fleste av nymfene like 'friske' ut som før de ble sprøytet (observert i lupe), men kun to beveget seg. Om urørligheten var tegn på at de var døde/svekket eller bare at det mest aktive kravlestadiet var over, vet jeg ikke.

Fig. 2 Neem-olje

Den 11.09. ble 25 små kristtorn frøplanter med nymfer samlet inn fra det området hvor det 01.08. var sprøytet kraftig med Neem-olje. Disse ble fordelt i fem små bokser. De fleste nymfene så helt friske ut, men bevegelser ble ikke observert (lupe). Etter to dager hadde flere flyttet seg fra bladene til 'gulvet' i boksene, altså må de ha beveget seg. Den 18.09. ble det observert små bevegelser hos to av disse. Konklusjon: Neem-oljen fører ikke til konsekvent nymfedød, men kanskje til svekkelse og noe nymfedød.

'Jørgens blanding'
Etter at første artikkel var publisert, fikk jeg oppskrift på en miljøvennlig blanding man kan prøve – med kraftig sprøyte:
- 10 l vann
- 2 dl grønnsåpe
- 3 dl rapsolje
- 1 ss bakepulver
- 2 dråper Zalo

Verken informantene eller jeg har foreløpig forsøkt denne i særlig grad, men siden det er et miljøvennlig og rimelig tiltak, kan det være verd å prøve.

Konklusjon:
Giftsprøyting:
Det ser altså ut til at systemisk behandling med gift har hatt liten eller ingen virkning på de plantene som er behandlet. Systemisk gift skal i prinsippet ta både nymfer og lus, siden giften tas opp i planten og deretter i lus og nymfer som suger plantesaft. Det skal være tilstrekkelig å treffe bare deler av planten med midlet (pers. medd. innleid gartner til sprøyting).
De miljøvennlige alternativene har ikke vært forsøkt i særlig

grad av informantene. Mitt forsøk med Neem-olje har ikke vært helt overbevisende, men kan kanskje ha virket noe. Det er vanskelig å vite om urørlige nymfer er døde eller bare begynt på 'vinterdvalen'.
Fysisk fjerning ser ut til å ha hatt effekt hos den av informantene som har vært konsekvent med dette. Men han hadde et beskjedent angrep. 2020 vil vise om noen nymfer kan ha klart å lure seg unna.

Spredning til andre slekter utendørs
Nytt av året er observasjon av eggsekker og nymfer også på andre planteslekter enn *Rhododendron* og *Ilex* – kristtorn.
I juli fikk jeg beskjed fra tre informanter om funn av eggsekker på *Pieris*, to av informantene hadde massivt angrep. Plantene så helt friske ut (Fig. 3), men på undersiden av de nederste bladene satt utallige eggsekker og nymfer (Fig. 4).

Fig. 3 Frisk og flott *Pieris* hos en av informantene

Fig. 4 Den samme *Pieris*-en. Her undersiden av de nederste grenene.

Nøye gjennomgang av eviggrønne busker i egen hage avslørte noen få nymfer på *Kalmia*, *Vaccinium oxycoccos* – tranebær og *Helleborus argutifolius*. Dette var nedslående.

En annen skremmende nyhet er funn av eggsekker og nymfer på blåbærplanter hos to av informantene, hos den ene kraftig angrep på vanlig villblåbær i og utenfor hagen. Både eggsekker og nymfer var makroskopisk og mikroskopisk (100 ×) nøyaktig som dem vi finner på *Rhododendron* (Fig. 5 og 6) og helt annerledes enn f.eks. pileskjoldlus – *Chionaspis salicis* som er nokså vanlig og sitter på ville blåbærplanters grener, ikke blader. (Fig. 7). De har også en helt annen form.

Fig. 5 Skjoldlus på blåbærblader, mistenkelig likt *Pulvinaria floccifera*

Fig. 6 Eggsekker og nymfer på blåbærblad

Fig. 7 Pileskjoldlus – *Chionaspis salicis* på blåbærris, ikke på bladene

Fordi blåbær er bladfellende, ville jeg sikre rett artsbestemmelse og fikk lov å sende materiale til Carl-Axel Gertsson i Sverige. *Pulvinaria floccifera* har så vidt vi vet kun en – 1 – generasjon per år, men når man finner eggsekker, må det ha vært voksne lus der først. Spørsmålet er hvordan de har kommet seg opp på blader av en løvfellende busk. Dessverre må man ha voksne lus for å kunne gjøre en sikker artsbestemmelse av *Pulvinaria floccifera*, og dette fantes ikke på den tiden av året. Blåbærangrepet må derfor foreløpig sees som en mistanke; det kan teoretisk sett være en annen skjoldlusart, selv om eggsekker og nymfer av denne og *Pulvinaria floccifera* så helt identiske ut. Vi får håpe at det ikke er *Pulvinaria floccifera* som har spredd seg fra *Rhododendron* til ville blåbær.

Veien videre
Pulvinaria floccifera er vanskelig å bli kvitt. Her stemmer erfaringene så langt med det man leser i litteraturen. Gift gjør ikke underverker, slik vi ønsker å tro, og det er et relevant spørsmål om man skal utsette naturen for gift som ikke virker der den skal. Personlig kommer jeg ikke til å sprøyte flere ganger med gift mot akkurat dette. Men hver og en må finne sin vei her.
Kanskje er problemet kommet for å bli. Men siden det skal store angrep til for å skade planten, er ikke situasjonen helsvart, og de fleste kan kanskje leve bra med problemet. Alle kan dessuten redusere problemet ved å holde øye med sine planter og sørge for å holde angrepet på et lavest mulig nivå ved fornuftig klipping, god avstand mellom plantene og forsøk med et av de miljøvennlige alternativene. Skal man sprøyte, er det fornuftig å prøve å ramme undersiden av bladene, hvor de fleste lus og nymfer sitter.

Ikke minst er det viktig å se nøye på nye planter man tar inn i hagen og planter man tar ut av hagen for å gi andre.
Blåbærproblematikken må vi prøve å følge opp ved å se efter voksne lus på de stedene hvor eggsekker og nymfer har vært observert på blåbær, slik at vi kanskje kan få en sikker artsbestemmelse.

Takk!
Takk til Carl-Axel Gertsson for velvillighet til å artsbestemme skjoldlusene. Kanskje vi finner riktig materiale i neste omgang.

Litteratur:

01. Fonneland, I-L & Larsen, OJ: Skjoldlus på *Rhododendron* påvist i Norge. *Lapprosen* nr. 3 – November 2018 Årgang 21: 6–10.
02. http://oregonstate.edu/dept/nurspest/cottony%20camellia%20scale.htm
03. http://www.livingwithbugs.com/sca_ins.html
04. https://pnwhandbooks.org/node/6805/print
05. https://pnwhandbooks.org/insect/hort/landscape/chemical-control-landscape
06. http://www.rolv.no/urtemedisin/medisinplanter/azad_ind.htm

Mer om den royale asalea

I *Lapprosen* 2, 2019 skrev Per M. Jørgensen om at den nye japanske keiserens eneste barn, Aiko, prinsesse Toshi, hadde valgt *Rhododendron quinquefolium* som sin symbolblomst.
Den 16. juni i år ble det arrangert Japandag i Botanisk hage på Milde, og ambassaderåd Kazuma Yamada fra den japanske ambassade i Oslo plantet et eksemplar av *Rh. quinquefolium* i Botanisk hages Japanhage – en vakker gest til prinsessen.

Ambasseråd Kazuma Yamada (i midten) under seremonien. Førsteamanuensis Heidi Lie Andersen, leder for Botanisk hage til venstre Foto: Karin Waltzing

Mystiske miniatyrblad

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Nå når vinteren nærmer seg, og årets blomstringssesong på rhododendronbuskene er forbi, kan det være tid for å se nærmere på andre deler av plantene. Mange har flott bark som vi kanskje ikke tenker så mye på ellers i året, og at rhododendron også har høstfarger når de eldste blada takker for seg i oktober, er det også lett å glemme. Noen liker ikke de gule blada som plutselig dukker opp på høsten, og enkelte spør meg sågar om planten er blitt syk. Men det er altså en helt naturlig prosess. Personlig synes jeg det er fint med kontrasten som oppstår mellom årets nyvekst og de 1–3 år gamle blada som gulner og faller av. Særlig på såkalte japanazaleaer kan det være ordentlig spektakulært.

En annen ting vi kan se nærmere på i vinterhalvåret er knoppene. Det var nettopp slik jeg ble oppmerksom på de merkelige miniatyrblada som noen busker har mellom blad og knopp. I artsbeskrivelser står det angitt bladstørrelse, men det gjelder åpenbart normalvariasjon. Disse små «spesialblada» er åpenbart ikke tatt med i den beskrivelsen. Det er ikke alle arter som har slike små blad, men når en først har blitt oppmerksom på det, er det overraskende mange planter en finner det på.

Fig. 1 Påfallende lite blad mellom et vanlig blad og endeknoppen

Fig. 2 Gradvis mindre blad inn mot knoppen

Noen ganger et bare ett slikt miniatyrblad, men på noen planter er det påfallende mange, ofte fem eller flere. Og da kan det virke som at det er en gradvis overgang til stadig mindre blad, jo nærmere en kommer knoppen. På de minste kan også fargen endre seg slik at de for eksempel blir mer gule – nettopp slik som knoppen er.

Når vi leser beskrivelser av kjennetegn på rhododendronarter, står det iblant noe om knoppskjella, for eksempel at de er forlenga eller sprikende. Når en studerer disse nærmere, kan det

Fig. 3 Hva er blad og hva er knoppskjell?

faktisk se ut som at det ikke er knoppskjell, men rett og slett blad. Se godt på fig. 3. At de to lengste «utstikkerne» er små blad, er vel ganske klart, men hva med de to små som ligger helt inntil knoppen i forkant? Er de omdanna blad eller omdanna knoppskjell?

Fig. 4 viser enda en variant. Her stikker et lite blad ut fra selve knoppen, tydeligvis festa *mellom* knoppskjella. Normalt faller

Fig. 4 Et miniatyrblad stikker ut fra selve knoppen.

knoppskjella av når knoppen åpner seg, eller de visner og blir hengende på det nye skuddet, for øvrig et viktig kjennetegn på noen arter. Hva vil skje med dette bladet? Når jeg ser ett hakk lenger ned på greina der siste års skudd kom ut fra, er det ikke spor av disse små blada. De har altså falt av sammen med knoppskjella da skuddet vokste opp av knoppen. Legg også merke til det enda mindre, gule «bladet» på høyre side av knoppen. Her er det etter hvert vanskelig å se hvor grensa går mellom knoppskjell og blad.

Fig. 5 viser en endeknopp med blad rundt. De fleste er «normale», men bak til venstre stikker et smalt og mye mindre blad opp. Så langt er alt greit, men hva skal en si om de lange spisse delene som omslutter knoppen? Er de *en del* av knoppen, eller det noen enda smalere blad som sitter helt *inntil* knoppen? Fig. 6 reiser samme spørsmål, men er tatt på en plante av en annen art.

Fig. 5 Er det blad eller lange knoppskjell vi ser midt på bildet?

Fig. 6 Knoppskjell som blad, eller blad som knoppskjell?

På de to siste bilda (Fig. 5 og 6) er det åpenbart at det er en knopp langt der inne mellom de merkelige blada/skjella. Men på det siste bildet, som viser en bladknopp på *Rhododendron maximum*, kan en sannelig lure på hvor knoppen er. Eller kanskje alt vi ser, er knoppen, inkludert mer og mindre omdanna små blad?

Fig. 7 Hvor er egentlig knoppen her?

Jeg har prøvd å finne svar på alle spørsmåla jeg selv har stilt i denne teksten. Til hjelp har jeg konsultert ekspertisen ved Per Magnus Jørgensen, tidligere professor og forfatter av boka om arboretet på Milde, og som også er godt kjent fra mange artikler i *Lapprosen*.

Han skriver følgende: «Dette dreier seg i alle tilfellene om omdannete blad som skal fungere som blomsterknopp-beskyttelse, men som i noen tilfeller slår litt feil og utvikler seg til tydelige småblad, som spriker ut, i stedet. I en del tilfeller ser man tydelige overganger av slike småblad til knoppskjell. […] Det er altså et levende bevis for en evolusjonær prosess.»

Jørgensen trekker også fram et eksempel der en kjent forfatter og amatørvitenskapsmann var i forkant av mange av datidens botanikere:

«Dette var et fenomen selveste Johann W. Goethe studerte (dog ikke hos rhododendron) og skrev en bok om: *Metamorphose der Pflanzen* (1790) der han påviser overgangsformer av blad i blomsterstanden, og postulerte for eksempel at kronbladene i en blomst er omdannete vanlige blad. Han ble ledd litt av fra botanikerne som mente dette var en del av hans romantiske naturfilosofi, og ikke var realvitenskap, men man kom senere hen til at han hadde rett! Han samarbeidet faktisk med noen av samtidens fremste botanikere, og ble trodd på av dem.»

Jeg håper de som leser dette, tar seg en tur ut i vinterhagen og ser på rhododendronplantene sine på nytt. Der er tydeligvis ennå mye å lære. For min del må jeg innrømme at dette fenomenet har eksistert rett foran øynene mine i tiår uten at jeg har lagt merke til det. Rhododendron skuffer aldri!

Svar på spørsmål

Tekst: Per M. Jørgensen

I forrige hefte stilte Sigrid G. Isachsen et spørsmål om en gulblomstret rhododendron hun hadde laget en akvarell av. Det er alltid vanskelig å identifisere rhododendron på tegninger eller fotografier som ikke viser de kritiske karakterene. I dette tilfellet kan jeg bare anta at bladene har skjell på undersiden, og i så tilfelle begrenser valget seg til ganske få muligheter. Vi slår raskt fast at dette ikke, som allerede påpekt, kan være *Rh. ambiguum*, som har åpnere, klokkeformete blomster (Fig. 1). Men der finnes noen krysninger av denne, ingen av de mest kjente, og på Milde har vi bare en gulblomstret, 'Belinda' (Fig. 2), men også her har blomstene feil form. En busk av denne høyden (2 m) kunne kanskje være en av de gulblomstrete *Rh. cinnabarinum*-hybridene, skjønt ingen av de britiske har vist seg hardføre nok på Milde, unntatt 'Biskra' (en hybrid med *Rh. ambiguum*), men den er oransje i blomsterfargen (Fig. 3). Vi har derimot en amerikansk sort på Milde, 'Goldstrike' (en hybrid med *Rh. oreotrephes*), som klarer seg bra og blomstrer regelmessig og rikelig (Fig. 4), men også den har mere klokkeformete blomster. Den tydelig rørformete kronen leder meg til å mene at dette nok er den gode, gamle 'Yellow Hammer', som er en *Rh. sulfureum*-hybrid krysset frem omkring 1920 av den legendariske J. C. Williams på Caerhays Castle i Cornwall (se foto av ham på s. 13 i min *Camellia*-artikkel i Lapprosen nr. 1–2016). Der har de et betydelig mildere klima enn vårt. Eksemplarene på Milde trives ikke og har bare overlevd et par år. Dessuten mister den både blomsterknopper og blad på vårvinteren. Det er derfor merkelig at den ser så bra ut på bildene (fra Eidsvåg). Men kanskje det er en hardførere klon enn den vi har? Flere er kjent!

Fig. 1 *Rh. ambiguum* på Milde Foto: Hannu Keränen

Fig. 2 *Rh.* 'Belinda' Foto: Terhi Pousi

Fig. 5 *Rh.* 'Yellow Hammer' slik den vises på nettsiden til Bloom River Gardens.

Fig. 3 *Rh.* 'Biskra' på Milde Foto: Terhi Pousi

Fig. 4 *Rh.* 'Goldstrike' på Milde Foto: Terhi Pousi

Hva er *Rhododendron kyawii*?

Per M. Jørgensen

Rhododendron kyawii i full blomst på New Zealand.

Jan Rune Hesjedal har i *Lapprosen* 1–2019 gjort et tappert forsøk på å bestemme «Dyret» i parken på Hagavik. Dette ga jeg opp for mange år siden da planten åpenbart var oppkommet fra frø samlet i en skotsk rhodopark, og vi vet av erfaring at der lager humlene mye kluss i systematikken. Det viktigste resultatet av Jan Runes undersøkelser er at frøplanter fra selvpollinerte blomster ikke varierer meget og likner mora. Det tyder ganske riktig på at dette er en art. Men hvilken? Jeg vet ikke, men vil gjerne presentere *Rh. kyawii* slik den er blitt kjent fra de relativt få eksemplar som er i dyrking.

Den har noen greie karakteristika, hvorav bare en stemmer med «Dyret», stjernehårene på unge bladoversider. Blomstene er klarrøde, og den blomstrer sommertider i Skottland (juni-august). I motsetning til sine slektninger i Parishia-seksjonen har den langstilkete nokså smalt avlange blad. Den vokser i vill tilstand i det nordøstlige Burma hvorfra den er beskrevet, og inn i nærliggende områder av Yunnan i fuktige fjellslukter fra 1500-3500m. Den er således lite hardfør, noe dyrking i Storbritannia bekrefter. Trives dårlig i Skottland og meget bedre i det mildere New Zealand i likhet med sine slektninger.

Det trengs åpenbart mere undersøkelser, helst molekylære for å avgjøre hva det er for et «dyr» som er sluppet løs på Hagavik.

På siden

ved Lin Scholten Didriksen

Gleden over å hjelpe i godt lag!

Å være på utflukt med en gruppe medlemmer av Rhodo Vest sine kunnskapsrike entusiaster, gir meg alltid en dyp indre glede. Svulstige ord, men slik føles det virkelig etter timers samvær med denne flotte gjengen. Jeg har også opplevd lignende i samvær med andre entusiastiske rhododendron-lag og venner rundt om i Norge, så jeg er sikker på at mange kan kjenne seg igjen i denne følelsen av ren indre lykke.

Jan Valle (foran til venstre) sammen med en energisk dugnadsgjeng

En søndag i midten av august, var en gjeng samlet for noe som ikke tidligere har vært gjennomført i Rhodo Vest. Vi var samlet for å gi hjelp i annen manns hage. Det var lagt opp til en god gammeldags dugnad.

Vi var ikke samlet i en hvilken som helst hage, men i en av mine personlige favoritter innen rhododendron-samlinger.

Ute i Seim på Krokjen, har Jan Valle bygget opp en hage man gjerne kan beskrive som et arboret, en park eller en herlig naturhage.

Anlegget er bygget opp på deler av et nedlagt småbruk, og omfatter nær 6 mål beplantet med arter, hybrider og egne kryss og frøplanter. De aller fleste av de mange hundre plantene har Jan Valle selv drevet fram. Samlingen inneholder rundt 240 ulike arter i tillegg hybrider av ulik opprinnelse. En del frøplanter er ikke så lette å artsdefinere, og dem har han gitt den flotte betegnelsen: «Det der er nok en Anorakksia», som naturlig beskriver planter fra en lett sammenblandet samling frø, brakt hjem i jakkelommen.

Jan Valle pleier å si at: «Som rhodoman trenger man to liv. Ett til å dyrke og ett til å nyte.» Hagen han har bygget opp, er nå virkelig til å nyte, men – så kommer denne vanskelige forgjengelighetens faktor som helse inn. Jan har utfordringer med synet, som nå dessverre svikter ham i stadig større grad.

I samlingen til Jan Valle er det mye spennende, og man kan bl.a. beundre en rekke storbladete rhododendroner. Jan Valle har virkelig lykkes som få andre, med å få denne gruppen rhododendroner til.

Samlingen og tomten og ikke minst den rolige og kunnskapsrike mannen selv, er det alltid spennende å besøke, men det blir gjerne en ekstra spiss på det, om besøket treffer en tid da mange av rhododendronene står i blomst. Når man etter mange og måpefulle øyeblikk har snirklet seg ned til bunnen av hagen og snur seg og vender blikket oppover langs det skrånende terrenget, så skuer man et vell av farger og former som bølger seg oppover som et uendelig vakkert hav.

Når Jan beskjærer sine planter, gjøres det med en svært nennsom hand. Egentlig har han ikke lyst til å røre dem i det hele tatt, men nå har hagen grodd så tett, at det er blitt vanskelig å bevege seg rundt på de naturlige stiene han har anlagt.

Dette er blitt stadig mer synlig de siste årene, og etter intense forhandlinger skulle noen få lov til å bidra med en liten stuss.

Selv om trær og busker var nøye merket på forhånd og det var lett å se hvor det kunne beskjæres, var det en noe nervøs Valle med sønn som møtte oss da vi ankom.

Klar til innsats Foto: Sølvi Søbstad

Å ha en frodig vestlandshage kan by på utfordringer. Foto: Sølvi Søbstad

Foto: Lin Scholten Didriksen

Det ble likevel en glad og engasjert gjeng som gikk til verks i et lett sildrende og typisk vestlandsvær.

Resultatet etter en del timers innsats med det beste av alt, skarpe og gode redskaper, ble greit formulert av Jan Valle selv: «Jo, det er blitt mye lysere og lettere å gå nå.»

Eller sagt med Jan Valle sine egne ord:

Hei
Søndag 18. august fekk eg besøk av ein arbeidsvillig dugnadsgjeng frå Rhododendronforeninga.
Det hadde gått rykte om igjengroing i rhododendronsamlinga mi. Men etter to-tre timar lysna det betydelig og gangstiane kom til syne att.

Eg vil seie tusen takk til alle som deltok.

Helsing
Jan Valle

Etter innsatsen ble vi invitert inn av hans hyggelige kone Eldbjørg på deilig varm mat og medbragt lekker kake, så det hele endte opp i et riktig så festlig lag.

Alle deltagerne var enige i at dette var en så flott opplevelse, at vi gjerne vil gjøre noe lignende igjen ved en senere anledning.

Ingenting gleder en mer, enn å kunne glede andre og aller helst i godt felles lag!

Vil du lese mer detaljert om Jan Valle sin flotte samling, finner du en artikkel om den i boken *Min Rhododendronhage* samlet inn og redigert av Ole Jonny Larsen og utgitt av Den norske Rhododendronforening.

Foto: Lin Scholten Didriksen

Årsmøtehelg

i Den norske Rhododendronforening 24.–26. mai 2019

Tekst: Tor Jan Ropeid

Årets årsmøtehelg hadde ærverdige Sola Strand Hotel som base, et ideelt utgangspunkt for opplevelser av mange slag: møter med vakre og spennende rhododendronanlegg, spaserturer med saltsmak over Solastranden, en av Jærens mange flotte sandstrender, og samvær med nye og gamle rhododendron-entusiaster.

Helgen ble innledet med at deltakerne ble fraktet med buss til grillkveld hos Gunn Sissel og Arne Sporaland i Madlandsvegen i Gjesdal kommune. Her er det blitt anlagt en praktfull hage hvor stein og rhododendron inngår i et vakkert og harmonisk fellesskap. Når man på Jæren ser vakre og solide steingarder og steinmurer, nikker man anerkjennende og sier at den som har utført arbeidet, har et godt «steinaue». Det må i høy grad sies å være tilfelle hos familien Sporaland. Hagen er i kontinuerlig utvikling, og det skal bli spennende å se hvordan den vil utvikle seg etter hvert som plantene vokser til. Men det er ikke bare bruken av stein som imponerer. Et eget gildebygg med kreativ bruk av forskjellige tresorter fikk mange til å sperre øynene opp.

Flagget er gått til topps for DnR hos Gunn Sissel og Arne Sporaland. Foto: Terhi Pousi

En fornøyd Arne Sporaland viser at stein og rhododendron utmerket lar seg kombinere. Foto: Tor Jan Ropeid

Familien Sporalands rhododendronbarnehage
Foto: Tor Jan Ropeid

Rhododendron 'Hotei' trives og blomstrer rikt hos Gunn Sissel og Arne. Foto: Tor Jan Ropeid

Her ga Reidar Vigrestad fra Rhodo Sør-Vest oss en liten oversikt over lokalforeningens historie og dens store innsats for å bygge opp en artssamling av rhododendron i Rogaland arboret. Det ble delt ut et illustrert hefte med den interessante historien bak Rhodo Sør-Vests arbeid med planleggingen og realiseringen av denne samlingen. Ikke nok med det: Vi fikk også med oss hver vår lille rhododendron alet opp av Reidar Vigrestad. En gave vi satte stor pris på.

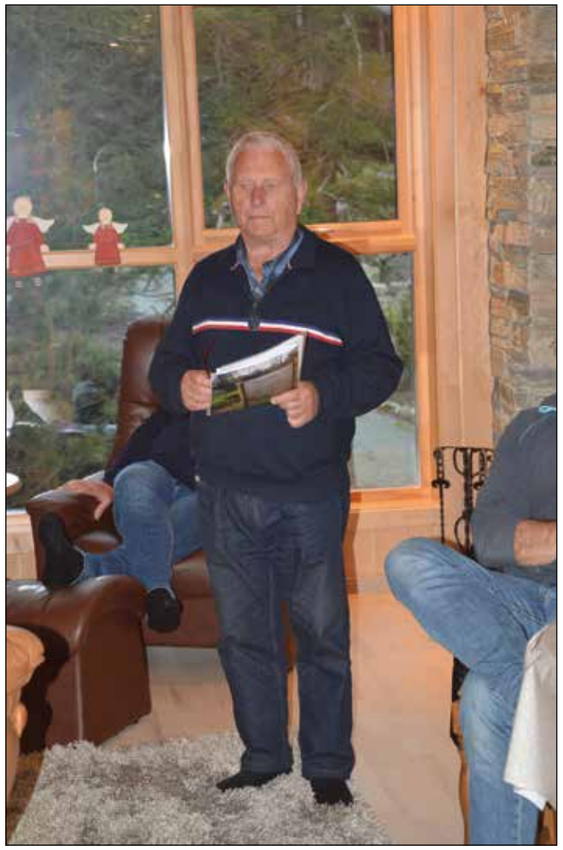

Reidar Vigrestad forteller om historien bak rhododendron-artssamlingen i Rogaland arboret. Foto: Tor Jan Ropeid

Første post på lørdagens program var avsatt til en tur til nettopp Rogaland arboret. Her fikk vi en orientering av Oddbjørn Fosse om hvordan samlingen var blitt planlagt og anlagt. Mange av deltakerne hadde besøkt Rogaland arboret tidligere, men siden en samling av denne typen er i konstant utvikling og forandring, var det svært interessant å kunne se utviklingen som hadde funnet sted siden forrige besøk.
Selve årsmøtet, som fant sted på Sola Strand Hotel, ble prikkfritt gjennomført. For nærmere detaljer se årsmøteprotokollen et annet sted i dette nummeret. Etter at årsmøtesakene var unnagjort, holdt Egil Valderhaug et interessant foredrag om

En engasjert Oddbjørn Fosse i artssamlingen i Rogaland arboret Foto: Tor Jan Ropeid

Fra Rogaland arboret: Furu, rhododendron og blåbærlyng går alltid godt sammen. Foto: Tor Jan Ropeid

sine erfaringer med mindre hardføre rhododendronarter. Mange av oss ønsket nok at vi hadde en hage med like gunstige klimatiske forhold som Egil.
Om ettermiddagen var det planlagt en guidet tur på stranden med fokus på strandplanter. Vår guide dukket dessverre ikke opp som planlagt, men det ble likevel en interessant tur over strandengene bak sanddynene. En storspoves fløyting førte til at de fugleinteresserte fikk en liten ekstrabonus. Men for meg, som vokste opp i Stavanger og brukte store deler av ungdomstiden til å sykle over Jæren på jakt etter planter og fugl, var det vemodig å registrere at vi bare så noen få eksemplar av vipen, Jærens tidligere karakterfugl.

Tur over strandengene bak Solastrandens sanddyner
Foto: Knut Geelmuyden

Årsmøtemiddagen var preget av god mat og god stemning – eller lått og løye for å bruke et lokalt uttrykk. Stemningen ble skrudd ytterligere et hakk opp gjennom et band av modne herrer som med virtuositet og godt humør spilte musikk som i den grad fenget at noen av festdeltakerne lot seg friste til å svinge seg på dansegulvet – også dette med virtuositet.
Konklusjonen er enkel: Det er kjekt å være på årsmøte i Den norske Rhododendronforening. Bare spør Torolf Juvik som høstet stor applaus, da foreningens leder, Ole Jonny Larsen, kunne opplyse at Torolf har vært på alle årsmøter som foreningen har arrangert.

Hjertelig takk til Rhodo Sør-Vest for at også dette årsmøtet ble minneverdig.

Rhododendronskader

Tekst: Øyvind Snekkevik

Jeg ønsker med denne artikkelen å høre om andre rhododendron-entusiaster har hatt lignende erfaringer som meg etter den tørre og varme sommeren 2018.
Undertegnede har nemlig fått en del skader på noen av rhodoene, og noen få har dødd ut. Rhodoene ble ikke vatnet sommeren 2018, men plantene viste ingen synlige tegn til skade høst/vinter 2018/2019. Problemene viste seg først utover våren og sommeren 2019, da de ble gradvis dårligere. For flere av plantene er status at en eller noen få greiner er ganske friske, slik at planten forhåpentligvis vil overleve. I sommer ble noen av de skadde plantene vatnet, men til ingen nytte. Det rare er at de som fikk problemer, gjerne står side om side med rhodoer som er helt friske. Problemene ser heller ikke ut til å gjelde spesielle arter eller hybrider.

Problemene viser seg på følgende rhodoer:
1 *R. niveum*, 13 år, begynte å blomstre i vår, men visnet og døde (se foto 1).
2 *R. campanulatum*, 5 år, først fine grønne skudd som visnet og døde.
3 *R. barbatum*, 11 år, en kraftig grein har overlevd.
4 *R.* 'Bluebell', hybrid 9 år – ingen vekst i sommer, status usikker pr. sept. 2019.
5 *R. augustinii*, 9 år, - en tynn liten grein har overlevd, resten visnet.
6 *R. fulgens*, 16 år, mange greiner skadet eller døde.
7 *R. vernicosum*, 16 år, enkelte greiner skadet eller døde.
8 *R. oreotrephes*, 3 år, mesteparten av nyveksten i år har visnet pr. sept. 2019.
9 *R. cinnabarinum xanthocodon*, 11 år, en uskadet grein, resten skadet el. død.
10 *R. decorum* pale pink, 7 år, endel skadde/visne greiner

Da Rhodo Vest besøkte Øyvind Snekkevik i mai 2018 fremsto hans *Rhododendron niveum* som sunn og livskraftig. Frøstandene vitner om god blomstring året før. Foto: Tor Jan Ropeid

Spørsmål og svar

Berit Bull Sletholt har sendt dette spørsmålet til *Lapprosen*: Jeg har en *Rhododendron* 'Hans Hachmann', som har en gren med 'Cunningham's White'. Er det riktig at 'Hans Hachmann' er podet, og hva gjør jeg med det? På roser graver vi oss ned og fjerner grenen under podestedet, men hva med rhododendron?

Selv etter at planten er avblomstret, er det lett å se forskjellen mellom 'Hans Hachmann' (til venstre) og 'Cunningham's White'-villskuddet (til høyre). Foto: Berit Bull Sletholt

Dette er et fenomen som mange av oss har opplevd. Rhododendronsorter podes svært ofte på grunnstammer av 'Cunningham's White', og da kan det forekomme at det dukker opp et «villskudd» med hvite blomster fra under podestedet. Dette er akkurat som med roser, og det er nok best å fjerne dette villskuddet, ellers kan vi risikere at den vekstkraftige 'Cunningham's White' tar helt over. Hvis den uønskede grenen ikke er altfor stor, kan den lett rives av. Er den blitt kraftigere, må vi nok til med saksen. Det pleier å gå greit, men for sikkerhets skyld er det alltid fornuftig å holde øye med planten og fjerne eventuelle nye villskudd så raskt som mulig.

GIMLE PLANTESKULE

Stort utval i planter for hagen

Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:
Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

Hageland
SOTRA
GJERTRUDVEGEN 3, 5353 STRAUME

Ta turen innom oss

Her finner du et godt utvalg av:
- Rhododendron
- Surjordsplanter
- Stauder
- Roser
- Sommerblomster
- Granitt
- m.m

TLF. 56 32 12 52
www.hageland.no

Medlemstur til Danmark
26.–30. mai 2019

Tekst: Tor Jan Ropeid

Ole Jonny Larsen forteller om Botanisk Have i København. Foto: Terhi Pousi

22 forventningsfulle norske rhododendronentusiaster møttes om formiddagen søndag 26. mai 2019 på Kastrup lufthavn utenfor København. Med spenning så vi fram til fem dager med hage- og rhododendronopplevelser i Danmark. De fleste av deltakerne kom direkte fra foreningens årsmøte på Sola, men var likevel langt fra mette av rhododendroninntrykk. På Kastrup ble resten av turfølget, som kom fra forskjellige steder i Norge, samlet sammen til viderebefordring i vår svenske buss med dyktig svensk sjåfør. Ikke alle kjente hverandre fra før, men felles interesser er det beste utgangspunkt for å skape god stemning og skaffe seg nye venner.

Vårt første mål var Botanisk Have i København. Dagens hage, som ble grunnlagt i 1871, ligger bymessig til og ved siden av at den har Danmarks største vitenskapelige plantesamling, har den også stor betydning som rekreasjonsområde for byens befolkning. Ved inngangen ble vi møtt av et keisertre (*Paulownia tomentosa*) i full blomst, på mange måter en feiende flott åpningsfanfare. Hagen er lagt slik opp at den innbyr til rolige rusleturer med nye planteopplevelser nærmest bak hver eneste sving. Siden dette er en hage som har som mål å vise et så bredt plantespektrum som mulig (over 20 000 forskjellige planter), står ikke rhododendron sentralt. Men besøket i den botaniske hagen viste at medlemmer i Den norske Rhododendronforening også lar seg begeistre av andre planter. Og her var det virkelig nok å lære og bli begeistret over. Jeg registrerte at svært mange tok seg god tid i «Den Nordiske Ølhave» - øl er også kultur.

En flott plantepute beundres i fjellhagen. Foto: Tor Jan Ropeid

Blomstrende keisertre (*Paulownia tomentosa*) ved hageinngangen Foto: Terhi Pousi

En riktblomstrende eksemplar av *Rhododendron trichostomum* i Københavns botaniske have Foto: Tor Jan Ropeid

Den Nordiske Ølhave Foto: Terhi Pousi

Mandagen var avsatt til besøk i privathager. Den første hagen vi besøkte, var Svend Hansens innholdsrike hage, Kærnehuset, i Fredensborg. Hagen inneholder flere tusen rhododendron, mange av dem fra egne innsamlinger i Kina. Han mottok oss i kledelig hageantrekk og påsto at han stelte sin store eiendom alene, noe som størrelse og planterikdom tatt i betraktning, overstiger det de fleste av oss ville ha våget å gi oss i kast med. Svend Hansen er også kjent som opphavsmann til flere sorter som har fått «Dane» som del av sitt sortsnavn, f. eks. 'Silver Dane', 'White Dane', 'Needle Dane' – den siste er en *Rhododendron roxieanum*-seleksjon. I det hele tatt var det tydelig at danske rhododendronentusiaster har en forkjærlighet for former av *Rh. roxieanum* og *Rh. proteoides*. Hos Svend Hansen var det også gravd fram «en lille sø». Ifølge DnR's kyndige leder, Ole Jonny Larsen, bør alle danske hager med respekt for seg selv ha en «lille sø».

Svend Hansen og Ole Jonny Larsen omgitt av rhododendron. Foto: Terhi Pousi

Fra Svend Hansens vakre hageanlegg Foto: Terhi Pousi

Rik asaleablomstring hos Svend Hansen Foto: Terhi Pousi

Fellesnordisk begeistring for rhododendron
Foto: Tor Jan Ropeid

Svend Hansens lille sø Foto: Tor Jan Ropeid

Turen gikk videre til Lulu Tøpholm og hennes hage litt nord for København. Hun møtte oss klar til dagens ridetur iført elegant rideantrekk. Hennes hage er egentlig en naturlig skogspark som omkranser en lille sø. Hagen innbyr til rusleturer blant rhododendron og andre trær – et vakkert og landskapelig svært tiltrekkende anlegg. Så ligger da også hagen i en vei med det talende navnet «Paradisvænget» ('vænge' er et gammelmodig dansk ord for 'mark' eller 'eng'). En av turdeltakerne var forresten så heldig at han fikk øye på en isfugl – etter eget utsagn var det korte glimtet av denne vakre fuglen nesten verdt hele turen.

Lulu Tøpholm tar imot norske rhododendronentusiaster.
Foto: Terhi Pousi

Vakker rhododendronblomstring ved Lulu Tøpholms lille sø
Foto: Tor Jan Ropeid

Siste stopp på dagens program var et besøk hos Hans Eiberg, en av det danske rhododendronmiljøets veteraner. Han er egentlig genetiker og kjent for å ha oppdaget den genetiske mutasjonen som forårsaker blå øyenfarge. Hos Hans Eiberg besøkte vi en helt annen hagetype enn i dagens to første hager. Med en betydelig mindre tomt var plassen utnyttet på en helt annen måte, og plantene hadde i årenes løp dannet tette bestander. Tørkesommeren 2018 hadde ikke vært uproblematisk, men plantene i hagen fremsto likevel i god kondisjon uten påtakelige skader. Etter hagevandringen ble vi invitert inn i familiens Eibergs rommelige hagestue – kaffe og kaker smakte godt etter en dag med mange flotte inntrykk.

Disse to bildene viser den tette, men dekorative rhododendronbestanden hos Hans Eiberg. Foto: Terhi Pousi

Den vakre klatreplanten *Schisandra rubriflora*, her fotografert hos Hans Eiberg, så vi flere steder. Foto: Terhi Pousi

Tirsdag 28. mai gikk turen til Eva og Henning Andersen ved Sjællands Odde. De har forvandlet sin eiendom på nesten 13 mål til en blomstrende oase fylt av rhododendron og en rekke andre spennende vekster fra fjern og nær. Det er benyttet store mengder stor stein i hagen, og vi ble møtt av høydeforskjeller som er større enn de man vanligvis møter i danske hager. For entusiastiske besøkende fra Norge var dette ingen hindring…

Vakre gressganger slynger seg harmonisk mellom rhododendron. Foto: Terhi Pousi

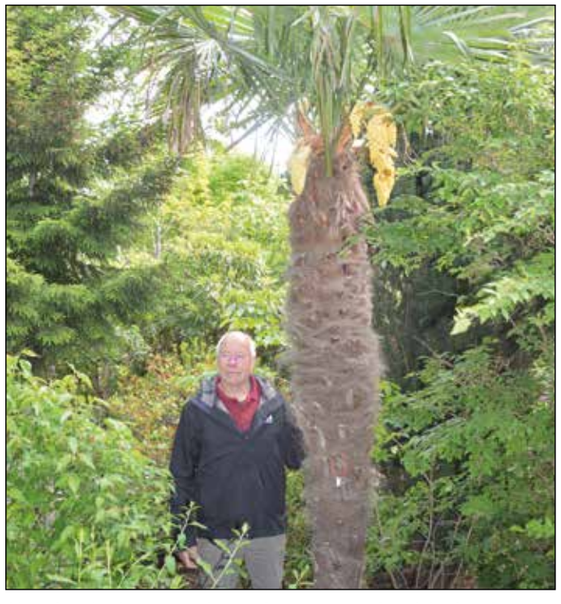

Henning Andersen med et av hagens mer eksotiske innslag
Foto: Tor Jan Ropeid

Og så var det tid for en avslappende fergetur med lunsj om bord fra Sjællands Odde til Århus. En litt senere fergeavgang enn beregnet gjorde at vi ville ankomme neste reisemål, Lille Malunds Have på Midtjylland, etter åpningstid. Vår effektive reiseleder, Tor Frostestad, sørget med en rask telefonsamtale for at vi fikk komme inn etter åpningstid. Lille Malunds Have er på ca. 25 mål og ble etablert i 1975 i engelsk hagestil. Plantesamlingen har nå vokst til å omfatte rundt 10 000 planter fordelt på forskjellige tematiske avdelinger som rhododendron, fjellhage, vannhage og japansk meditasjonshage – hagen lever opp til sin egen karakteristikk som «den midtjyske perle» og var vel verdt et besøk.

Lille Malunds have byr på vakre planteopplevelser av mange slag. Foto: Terhi Pousi

En vakker marisko-bestand Foto: Tor Jan Ropeid

Neste dag var problemet det motsatte av det som var tilfelle da vi skulle besøke Lille Malunds Have – vi var for tidlig ute da vi skulle besøke Geografisk Have i Kolding. Men en effektiv reiseledelse sørget for at problemet ble løst, og vi fikk slippe inn før ordinær åpningstid. Geografisk Have hørte opprinnelig til en planteskole som i 1963 solgte deler av sitt areal til Kolding kommune. Dette er et stort anlegg på ca. 120 mål, og et kort formiddagsbesøk er i grunnen for kort til å kunne fordype seg i denne mangefasetterte hagen. Hoveddelen av anlegget er den såkalte «Syvdalen» med avdelinger med hovedfokus på planter fra ulike geografiske områder. I beskrivelsen av hagen sies at man «mærker historiens vingesus i de imponerende høje træer, de krogede stammer på de mange rhododendron, de velplejede rosenbede eller vildnisset omkring arealet med junglestien.» Følelsen at man burde komme tilbake for et lengre besøk var nok felles for de fleste av oss.

Per Anker Pedersen under en stor magnolia i Geografisk Have
Foto: Terhi Pousi

Spasertur gjennom den japanske delen av Geografisk Have
Foto: Terhi Pousi

Både i Geografisk Have og ellers var stemningen på topp.
Foto: Tor Jan Ropeid

Ettermiddagens hagebesøk var hos Jan og Berit Brodersen i Fredericia. Dette var nok den minste hagen vi besøkte, men samtidig den hagen hvor plassen var utnyttet best. Her sto rhododendronbuskene delvis tett i tett, men samtidig slik at hagen ikke ga et overbefolket inntrykk.

Disse to bildene viser hvordan Berit og Jan Brodersen har utnyttet plassen til det ytterste. Foto: Terhi Pousi

Vårt alle siste hagebesøk – på torsdag – var i De Japanske Haver i Broby på Fyn. Dette hageanlegget var det mest spesielle vi besøkte. Her var det skapt et anlegg som har som sitt mål å gjenskape forskjellige japanske hagetyper i detalj. Japansk hagekunst er kanskje noe for de spesielt interesserte, men vi kunne ikke unngå å la oss fascinere av den nitide planlegging og gjennomføring av hagetyper hvor ro og harmoni er viktigere enn overdådig blomstring. Og så var der også her «en lille sø»…

Japansk hagekunst i De Japanske Haver Foto: Terhi Pousi

De Japanske Haver bærer preg av at flittig bruk av hagesaks er en nødvendighet. Foto: Terhi Pousi

Så var det tid for hjemreise. Vi kunne se tilbake på fabelaktige dager hvor vi ble sveiset sammen til en munter gjeng hvor alle syntes å trives sammen. I alle hager vi besøkte, ble vi mottatt med vennlighet og åpne armer. At det er kjekt å være norsk i Danmark, er et utsagn vi ofte hører. Det var svært tilfredsstillende å kunne fastslå at dette stemmer overens med det vi opplevde på turen vår. Til slutt må det gå en stor takk til Rhodo Sør-Vest for godt utført planleggingsarbeid og smidig turgjennomføring. Når DnR arrangerer sin neste tur bør alle kjenne sin besøkelsestid: En slik tur er så absolutt å anbefale og slett ikke bare for de hardbarkede rhodomaner.

Den lille sø i De Japanske Haver Foto: Terhi Pousi

Vår utmerkede reiseleder Tor Frostestad – som alltid dypt konsentrert
Foto: Tor Jan Ropeid

Den norske Rhododendronforening

Protokoll fra årsmøtet 2019

Tid: 25.05.2019 kl. 14:15
Sted: Sola Strand Hotel, 4055 Sola
Til stede: 34 frammøtte, hvorav 33 stemmeberettigede
Nord-Vest: Ole Jonny Larsen, Egil Valderhaug
Sør: Audun Arne, Gudrun Arne, Anne Brit Evensen, Per Evensen, Knut Gjermundsen, Nina Gjermundsen
Sør-Vest: Oddbjørn Fosse, Anne Helene Frostestad, Tor Frostestad, Aslaug Haugland, Jan Henrik Haugland, Willy Mæland, Olga Nese, Ellen Jensen Roalkvam, Jakob Roalkvam, Magnus Simonsen, Arne Sporaland, Gunn Sissel Sporaland, Tone Fosse Ulvøy, Reidar Vigrestad
Vest: Knut Geelmuyden, Britt Hammersland, Olaf Hammersland, Hjørdis Juvik, Torolf Juvik, Terhi Pousi, Bjørg Rasmussen, Tor Jan Ropeid, Guttorm Storheim, Kirsten Marie Storheim, Karin Waltzing
Øst: Haavard Østhagen

Leder i Den norske Rhododendronforening Ole Jonny Larsen åpnet årsmøtet.

Det var ingen kommentarer til innkallingen og sakslisten.

Sak 1: Valg av møteleder
Arne Sporaland ble valgt til møteleder.

Sak 2: Valg av referent og valg av to medlemmer til å underskrive protokoll
Tor Jan Ropeid ble valgt til referent.
Terhi Pousi og Karin Waltzing ble valgt til å underskrive protokollen.

Sak 3: Årsberetning 2018
Ole Jonny Larsen leste årsberetningen (se *Lapprosen* 2–2019).
Årsberetningen for 2018 ble godkjent.

Sak 4: Regnskap 2018
Regnskapet for 2018 (se *Lapprosen* 2–2019), med revisors godkjenning, ble gjennomgått av kasserer Terhi Pousi.
Regnskapet for 2018 ble godkjent.

Sak 5: Innkomne saker
Ingen innkomne saker.

Sak 6: Fastsettelse av kontingentene for 2019
Styrets forslag, uforandret kr 350 for enkeltmedlem og kr 475 for familiemedlemskap, ble vedtatt.

Sak 7: Budsjettforslag 2019
Terhi Pousi gjennomgikk styrets forslag til budsjett for 2019. Budsjettforslaget ble godkjent.

Sak 8: Fastsettelse av andel årskontingent til lokallagene for 2019
Styrets forslag, uforandret kr 50 per medlem, ble godkjent.

Sak 9: Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
Reidar Vigrestad leste opp valgkomitéens forslag. Årsmøtet tok følgende valg:

Styret for Den norske Rhododendronforening 2019–2020:

Ole Jonny Larsen	leder	- gjenvalg	1 år
Harald Kårtveit	styremedlem	- gjenvalg	2 år
Harald Olav Aksnes	styremedlem	- gjenvalg	2 år
Tor Frostestad	styremedlem	- ikke på valg	1 år
Terhi Pousi	styremedlem	- ikke på valg	1 år
Knut Gjermundsen	varamedlem	- ny	1 år
Tor Jan Ropeid	varamedlem	- gjenvalg	1 år
Haavard Østhagen	varamedlem	- gjenvalg	1 år

Sak 10: Valg av revisor
Valgkomiteens forslag ble godkjent. Revisor for år 2019:
Olaf Hammersland - gjenvalg

Sak 11: Valg av valgkomité
Forslag fra styret og årsmøtet ble enstemmig godkjent. Valgkomité for 2019:
Audun Arne - ny
Reidar Vigrestad - gjenvalg
Anne Brit G. Evensen - gjenvalg

Sak 12: Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte
Arrangering av årsmøte går på rundgang mellom lokalavdelingene. Neste årsmøtearrangør er Rhodo Vest. Årsmøtet godkjente at Rhodo Vest sender forslag til årsmøtedato til foreningens styre senere.

Årsmøte slutt kl. 15:15

Etter årsmøtet ga Egil Valderhaug oss et interessant og informativt foredrag om sine erfaringer med rhododendronarter som vanligvis anses som mindre hardføre.

Straumsgrend 3. juni 2019

Tor Jan Ropeid

referent

Terhi Pousi *Karin Waltzing*

underskriver underskriver

Hageland

www.hageland.no

Hageland Askøy
Juvikflaten 6
5308 Kleppestø
Telefon: 56 15 29 29

Hageland Fantoft
Fantoftveien 9
5072 Bergen
Telefon: 55 91 80 30

De fineste hagene kommer herfra

Årsmøtehelg 2020

Årsmøtehelgen i 2020 arrangeres 08.–10. mai på Stord med Stord hotell på Leirvik som årsmøtehotell. Noter datoen allerede i dag!

Nye medlemmer

Vi ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Elisabeth Akerø	Vestre Storheilia 18	5239 RÅDAL
Maria L. Edvardsen	Søråshøgda 87	5235 RÅDAL
Ole Geir Gustavsen		
Gunn Bråten	Kystveien 1489	4900 TVEDESTRAND
Morten Hafstad	Fleslandsvika 30	5258 BLOMSTERDALEN
Kristin Hovland	Midttunlia 29	5224 NESTTUN
Matias Hukseth	Fjæra 2	6817 NAUSTDAL
Kristina Monica Kiss	Løeshagaveien 24	1459 NESODDTANGEN
Marianne Munch	Skipanesveien 351	5259 HJELLESTAD
Helen Myhrvold	Stjerneveien Øvre 7	3023 DRAMMEN
Tove Sætre	Rebnor 30	5943 AUSTRHEIM
Berit Søreng	Nordås 7	4885 GRIMSTAD
Peter August Weber		
Torill Hessje	Kjenestangen 32	4810 EYDEHAVN

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702